

ZIN OF ONZIN VAN DE JURY-RECHTSPRAAK

I ~ I

Sinds lang lukt het bestaan van de Jury-rechtspraak kontradictorische appreciaties uit : voor velen is het een ergernis, voor sommigen een dwaasheid, voor anderen uiting van de kracht en de wijsheid van het volk... Feit is in elk geval dat nu zowel als in het verleden bepaald onverwachte uitspraken heel wat deining verwekken. De reactie komt los, natuurlijk niet omdat de jury mensen vrijspreekt, maar klaarblijkelijk wel omdat het hier gaat over vrijspraken die vrij algemeen als zeer betwistbaar worden aangevoeld.

De doorsnee man meent de sociale weerslag te voorvoelen; zijn vage onrust vindt een uitlaatklep in de schampere opmerking : als het zo doorgaat kan men ongestraft zijn vader of moeder vermoorden.

Bij de meeste beroepsjuristen komt opnieuw de wrevel boven tegen de jury, onberekenbaar element in de criminaliteitsvervolging.

Voorstanders van de jury blijven affirmeren dat de oorzaken van de tekortkomingen van de jury-rechtspraak niet bij de jury zelf moeten worden gezocht.

Voor enkele reflexieve geesten van de Rechtsfakulteit te Leuven bleken die onverwachte uitspraken één van de symptomatische uitingen van allerlei anomalieën die de huidige jury-rechtspraak kenmerken. Alvorens tot een bepaalde therapie te besluiten, scheen het nuttig deze chronische zieke nogmaals aan een algemeen onderzoek te onderwerpen. Een « commissie ad hoc » werd hiervoor samengesteld.

Gezien het direkt controversieel element in het voorwerp van onderzoek, leek het een goede taktiek in procesvorm inspiratie te zoeken voor de methode van onderzoek. Gehoopt werd hierdoor al de verschillende aspecten naar voor te kunnen brengen en tot een genuanceerde uitspraak te komen.

Als uitgangspunt werd genomen een akte van beschuldiging uitgaande van de beroepsjurist en de rechtsgeleerde : wegens een onvermijdelijk gebrek aan typisch-juridische vorming wordt de jury onbekwaam geacht de rechtsprekende functie uit te oefenen; de werking van de jury betekent in onze rechtsbedeling een element van verwarring; de onberekenbaarheid van haar uitspraken betekent een gevaar voor de rechtszekerheid; de jury als instelling moet uit ons rechtssysteem verwijderd worden.

Na een aanmaning tot objectiviteit verklaart de voorzitter de debatten voor geopend.

Als eerste getuige geeft de Rechtshistorie een inzicht in de belangrijkste fasen van het ontwikkelingsproces van de jury-rechtspraak. De eerste aanwijzingen zien we in de Frankische Koninkrijken. De verovering van Engeland door de Normandiër Willem de Veroveraar verplaatst het ontwikkelingscentrum van het kontinent naar Engeland. Een eerste vorm van institutionalisering vindt men onder Henry II bij de « Assises of Clarendon » (1166). Voor een reeks van zware misdrijven werd een Kommissie (ridders of vrije mannen) samengesteld die de inbeschuldigingstelling uitvoerde : jury van inbeschuldigingstelling (tevens getuige. Wanneer de betichte niet bekende werden door het hof nieuwe juryleden opgeroepen. Na getuigenis van deze laatste deden alle gezworenen **samen** uitspraak over de schuldvraag. Omstreeks 1500 begint een ontwikkeling die zal leiden tot de scheiding van de functie van accusatoire jury en oordelende jury. In de 17e eeuw is de scheiding definitief! Later wordt de rol van de accusatoire jury beperkt tot het voorafgaandelijk onderzoek van de « Bill of Indictment » voorgelegd door een openbaar ambtenaar. Indien deze tenlastelegging « true » wordt bevonden, wordt de beschuldigde naar de rechtbank verwezen, waar dan de « oordelende » jury van gezworenen uitspraak doet over de schuldvraag. De taak van de rechter wordt uitsluitend beperkt tot de straftoemeting en de technische leiding van de procedure.

Volgens de historicus is het instellen van de jury op het kontinent (Franse Revolutie) een transplantatie geweest, zonder voldoende aankopingspunten in de traditie. Het engels jury-systeem is in zijn werking en nog meer in zijn bedoeling verwrongen geworden : « le jury continental est une institution dévoyée. L'erreur fondamentale qui se traduit dès l'origine par le caractère politique attaché à l'institution est, semble-t-il, la source de tous les défauts qui ont été reprochés au jury. Dans l'opinion générale il a été accueilli moins comme un organe de la justice répondant d'une façon plus parfaite à sa fonction que comme une manifestation de la souveraineté populaire » (*)

2. Met de bescheidenheid die haar siert bracht vervolgens de Rechtsvergelijking enkele essentiële elementen naar voor van de werking van de lekenrechtspraak in enkele Europese landen.

a) In België is het Hof van Assisen samengesteld uit drie beroepsrechters en twaalf gezworenen.

Onder zijn bevoegdheid vallen :

— politieke misdrijven en persmisdrijven

— principieel alle misdaden (vele in het strafwetboek als misdaden gekwalificeerde misdrijven worden door een systeem van korrektionalisering aan de bevoegdheid van het Hof van Assisen onttrokken).

De gezworenen afzonderlijk beslissen over de schuldvraag; (er valt te noteren dat de gezworenen uitspraak doen over het misdrijf zoals het door het openbaar ministerie werd gekwalificeerd; ze kunnen de kwalifikatie niet veranderen; cf. infra tegenstelling met Engeland). Daarna beslissen gezworenen en rechters samen over de straftoemeting.

b. In Frankrijk is men na vele peripetieën afgeweken van het beginsel van de scheiding tussen de uitspraak over de schuldvraag en de eigenlijke straftoemeting. Thans is men gekomen tot een systeem van schepenrechtbank (échevinage) waarbij beroepsrechters (drie) en gezworenen (negen) samen uitspraak doen én over de schuldvraag én over de straftoemeting. Het is duidelijk dat hier aan de beroepsrechter een grote mogelijkheid van beïnvloeding op de gezworenen gegeven is.

c. In Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland bestaat eveneens het systeem van de schepenrechtbank.

d) Het nederlandse strafprocesrecht bevat geen enkel leken-element en men schijnt er ook niet werkelijk nood aan te hebben.

e) Het engels strafrecht is gekenmerkt door het groot aandeel van de leek in het proces. (Voorafgaandelijk moet erop gewezen dat de algemene ingesteldheid van de engelse juryleden tegenover de verdachte fel verschilt van deze van een belgische jury. Er is een geestelijk klimaatsverschil dat een instelling zoals de jury in zijn werking sterk kan beïnvloeden).

Na een onderzoek van de Bill of Indictment wordt de jury van twaalf leden samengesteld. Zowel de vervolgende als de verdedigende partij hebben het wrakingsrecht. Na de eedaflegging volgt het debat over de schuldvraag, ingeleid door de vervolgende partij, die het eerst zijn getuigen mag laten verschijnen. De verdediging heeft het recht van het laatste woord. Tot slot volgt een zeer belangrijke tussenkomst van de rechter : de « summing-up ». De rechter tracht de argumenten ten laste en ter ontlasting te resumeren en wijst de juryleden op de ernst van hun taak.

In feite wordt de rechter een zeer grote mogelijkheid ter oriëntatie van de aansluitende bespreking der jury gegeven. De jury trekt zich terug om in geheime vergadering over de schuldvraag te beraden. Het antwoord op de tenlastelegging moet eenparig genomen worden. Enig alternatief voor deze eenstemmigheid is het verzoek ter ontlasting, in welk geval een andere jury eenstemmigheid zal moeten trachten te bereiken.

De debatten zijn geheim en ononderbroken.

De hoofdman van de jury deelt nadien in open vergadering het antwoord mee. Het antwoord bestaat uit bevestiging of negatie van de schuld aan het ten laste gelegde feit, eventueel feiten. Nochtans zijn twee nevenoplossingen mogelijk. De eerste bestaat in een schuldverklaring aan de ten laste gelegde feiten doch onder een andere kwalifikatie dan deze in de tenlastelegging geformuleerd (bv. moord-manslag). In het tweede geval deelt de jury zijn bevindingen mee over de feiten doch laat het aan de rechter over het recht op deze feiten toe te passen (guilty but insane). Na de schuldigverklaring worden de debatten opnieuw geopend met het oog op de straftoemeting door het hof.

Een belangrijk element in de assisenregeling is de mogelijkheid van beroep bij het « Court of criminal Appeal ».

3. Het pleidooi tegen de jury brengt een grondige kritiek zowel tegen het principe als tegen de feitelijke werking van de juryrechtspraak. De juryrechtspraak betekent een direkt ingrijpen van het volk in de rechtspraak : ze heeft dus een democratische betekenis; ze is de bevestiging van de soevereiniteit van het volk op het gebied van de rechtspraak; ze is ook een waarborg (vroeger tegen een overdreven invloed van het bestuur, nu tegen de kaste-rechtspraak van de professionele rechter).

Men vraagt zich af of dit in het huidige veralgemeend democratisch bestel nog zin heeft. Bezit het volk enerzijds niet de mogelijkheid zijn soevereiniteit langs andere wegen te affirmeren; moet anderzijds het volk, om zich te beveiligen tegen fundamentele aanslagen op zijn bestaan, zelf direkt de rechtsprekende functie op zich nemen? De (straf-)rechtsprekende functie is toch een specifieke opdracht die naast een techniek ook een gefundeerd inzicht veronderstelt in het geheel van het beleid van de criminaliteitsvervolging. Men vraagt zich af of de jury die opdracht aan kan.

Wil men het principe van de volksrechtspraak zuiver doorvoeren, dan is men verplicht allerlei maatregelen te organiseren die het gevaar van de onbekwaamheid van de gezworenen nog verhogen. Principieel moet men de basis van rekrutering zo breed mogelijk openstellen (minimale vereisten, loting); anderzijds moeten mensen met belangrijke sociale functies kunnen vrijgesteld worden (wet op onverenigbaarheden). Beide elementen verhogen het gevaar van een kwalitatief minder goed samengestelde jury.

De algemene voorwaarden waarin de jury bij ons haar taak moet uitoefenen zijn niet van aard om haar te helpen de principiële en feitelijke moeilijkheden te overwinnen in de praktijk. Volgens de in het strafrecht uitgewerkte opvatting is het Hof van Assisen een wijze van rechtspleging die speciaal deze misdrijven beoordeelt voor dewelke het volksbewustzijn een bijzondere afkeer heeft. Als gevolg van zijn sociale betekenis heeft het Hof van Assisen in de rechterlijke organisatie een uitzonderingskarakter gekregen. Men spreekt van het theatraal karakter van de procedure: « tout concourt plutôt à faire impressionner qu'à convaincre ».

Het gebrek aan vertrouwdheid met de procedure, de tegenstrijdige konklusies van openbaar ministerie en verdediging, het besef van het gebrek aan inzicht in de implicaties van zijn uitspraak, brengt de jury dikwijls in een (juridisch) isolement. Onverantwoorde uitspraken (én juridisch én sociaal) zijn hiervan soms het gevolg.

Tegen de uitspraak van de jury is in ons rechtssysteem geen beroep mogelijk. Wellicht is dit een konsekwente implicatie van het soeverein karakter van de volksrechtspraak; toch wordt hierdoor verzaakt aan een belangrijk voordeel van de gewone rechtsbedeling.

Het feit dat men — tegen de ratio legis van de wet in — systematisch zo veel mogelijk het procédé van de korrekionalisering toepast, is wel het teken dat men in het Hof van Assisen niet het geschikte middel ziet voor een verantwoorde en doelmatige criminaliteitsvervolging.

Men meent dat de beroepsrechter door zijn vorming en het bewustzijn van zijn sociale verantwoordelijkheid beter geplaatst is om deze taak te volbrengen.

Het hoeft niet te verwonderen dat men vanuit deze veelomvattende kritiek meent te mogen besluiten dat het wenselijk is de juryrechtspraak uit ons rechtssysteem te verwijderen.

4. Volgens de stelling van de verdedigers van de jury is de jury de inkarnatie van de communis opinis, de drager van het sociaal besef. Men vindt het normaal dat misdaden die direkt en duidelijk ingaan tegen het sociaal bestel, aan de direkte beoordeling van het volk onderworpen worden.

Men meent dat gezworenen beter geplaatst zijn om het algemene rechtsgevoel te vertolken dan de door zijn eenzijdige opleiding gedeformeerde rechter.

Verder meent men ook dat de jury een betere aandacht en groter verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de verdachte betoont dan de door routine gescleroseerde beroepsrechter. Aldus ziet men in de jury een waarborg voor meer menselijkheid en billijkheid. Vele gebreken die men aan de jury verwijt zijn niet inherent aan de jury als instelling. Dikwijls is het gerechtelijk onderzoek niet voldoende doorgevoerd; de oraliteit van de debatten belet de jury de kompleksiteit van de behandelde zaak te verwerken; een betere kennis van alle elementen uit het dossier zou moeten mogelijk gemaakt worden.

5. Hierop wordt gereplikeerd met de bedenking dat het verantwoordelijkheidsbesef van de juryleden nog niet tot een verantwoorde uitspraak voert. Dikwijls wordt het gevolg van verwarring nog versterkt, men beseft nog beter dat men niet voldoende geëquipeerd is om de draagwijdte van wat men moet beslissen volledig te doorzien en op te nemen.

Men is ook overtuigd dat bij de behandeling van zware misdrijven de beroepsrechter voldoende bewust is van zijn sociale rol. Door zijn vorming is hij bovendien beter bekwaam om de sociale weerslag van zijn uitspraak met de noodzakelijke individualisering bij het toepassen van het strafrecht te verzoenen. Een modernisering en heraanpassing van het strafrecht (bv. afschaffen van de strafminima; cf. reeds de invoering van het probatie-stelsel door wet van 29 juli 1964) zonder hierbij nog grotere mogelijkheden voor een doelmatig vervolgingsbeleid bieden.

6. Voorstanders van de jury blijven toch geloven dat de medewerking van een lekenelement hierbij nog een sociaal-belangrijke rol kan spelen. Men acht het niet in tegenspraak met het principe van de volksrechtspraak dat aan de gezworene hogere bekwaamheidseisen worden gesteld. Wellicht komt men hierdoor tot een jury die een reële representatie is van dat volksgedeelte, dat de sociale opvattingen bepaalt en onderschraagt.

7. In een « summing-up » van de debatten verklaart de voorzitter van de commissie : bij het aanvatten van de probleemstelling kan men de indruk hebben dat een genuanceerd oordeel moeilijk denkbaar was, dat men noodzakelijk een voor- of tegenstandpunt moest innemen, alnaargelang een initiale optie die men wilde gerealiseerd zien. We hebben de indruk dat een systeem als de schepensrechtbank een aanvaardbare en evenwichtige oplossing kan bieden. De beroepsrechter, die uit de aard van zijn functie gemandateerd is om een rechtvaardige rechtsbedeling te realiseren, kan bij het totstandkomen van een beslissing een determinerende rol spelen. Anderzijds hebben de uitspraken die door een schepensrechtbank gedaan worden dit voordeel dat zij mede bepaald en meteen ook gekonfirmeerd zijn door mensen die als representatieve dragers van het levend rechtsgevoel mogen worden aangezien.

We vragen aan de wetgever die als jury in de zaak zetelt over deze zaak te beraadslagen.

Ook zonder art. 38 van de grondwet te moeten schrappen, liggen voldoende mogelijkheden open om beslissingen te treffen die aan de huidige gebrekkelijke toestand van de juryrechtspraak kunnen verhelpen.

R. Vermaerke 2e dokt.

P.S. : Dit artikel is een beknopte omschrijving van de inhoud van een verslag dat door enkele studenten in de rechten werd samengesteld onder de titel : De Jury : waarborg of insumiteit.

Om aan deze « studie » een grotere publiciteit te geven werd ter illustratie in de rechtbank te Leuven een assisenzaak geënsce-neerd. Uitvoerige verslagen hierover hebt u in de pers kunnen lezen.

De integrale tekst van het Kommissie-verslag is te bekomen op het Huis der Rechten, Kon. Albertlaan, 40, Leuven. 20 pag. 15,— fr.

